

Zadržavanje u pritvoru

*Izvod iz 26. Opšteg izveštaja Komiteta protiv torture,
objavljenog 2017. godine*

1. Uvod

52. U mnogim evropskim zemljama, problem konstantne prenaseljenosti u zatvorima, sa svim svojim izazovima, u velikoj meri se pripisuje visokom procentu pritvorenika među ukupnom zatvorskom populacijom (tj. zatvorenika koji su zadržani na osnovu sudskog naloga i još uvek čekaju na suđenje, ili nisu osuđeni konačnom pravosnažnom presudom). Međutim, to nije jedini razlog zbog koga Komitet protiv torture tokom svojih poseta posvećuje veliku pažnju pritvorenicima. Na osnovu iskustva Komiteta, pritvorenici se često drže u oronulim i prenatrpanim ćelijama i u velikom broju slučajeva borave u osiromašenom režimu. U nekoliko izveštaja o posetama, Komitet se uverio da su uslovi pritvora pritvorenih lica u posećenim ustanovama potpuno neprihvatljivi i lako se mogu smatrati nehumanim i degradirajućim. Pored toga, pritvorenicima se često uvode različite vrste ograničenja (naročito u vezi sa kontaktima sa spoljnim svetom), a u nekoliko zemalja, određeni pritvorenici se drže u samici na osnovu sudskog naloga (ponekad i u dužem vremenskom periodu).

Komitet takođe želi da naglasi da zadržavanje u pritvoru za pojedinca može da ima teške psihološke efekte - stope samoubistava među pritvorenicima mogu biti nekoliko puta veće od stope prisutne kod osuđenih zatvorenika¹ – kao i druge ozbiljne posledice, kao što je prekid porodičnih veza ili gubitak zaposlenja ili smeštaja.

53. U regionu zemalja Saveta Evrope, čini se da se učestalost i trajanje zadržavanja u pritvoru u praksi u velikoj meri razlikuje od zemlje do zemlje, pri čemu se procenat pritvorenih zatvorenika u ukupnoj zatvorskoj populaciji kreće u rasponu od 8% do 70%. U proseku, oko 25% svih zatvorenika u regionu zemalja Saveta Evrope se nalazi u pritvoru. Što se tiče stranih državljana koji su zadržani u pritvoru, ta razmera je značajno veća i u proseku iznosi oko 40% od ukupnog broja zatvorenih stranih državljana.²

Zbog svoje intruzivne prirode, i imajući u vidu princip pretpostavke nevinosti, osnovno pravilo je da se pritvor primenjuje samo kao mera u krajnjem slučaju (*ultima ratio*). Trebalo bi da se izrekne na najkraće moguće vreme i da bude zasnovana na proceni rizika od izvršenja novog krivičnog dela, od bekstva, od uticanja na dokaze ili svedoke, ili ometanja pravde na neki drugi način.³ Osim toga,

¹ Godišnja kaznena statistika Saveta Evrope, SPACE I - Zatvorska populacija, Anketa 2015, PC-CP (2016) 6, 15. decembar 2016. godine, tabele 5.1 i 13.1.

² Godišnja kaznena statistika Saveta Evrope, SPACE I - Zatvorska populacija, Anketa 2015, PC-CP (2016) 6, 15. decembar 2016. godine, tabele 4 i 5.1.

³ Videti članove 5(1)(c) i 5(3) Evropske konvencije o ljudskim pravima i relevantnu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava, kao i Belu knjigu o prenaseljenosti zatvora, Komitet Saveta Evrope o problemima kriminala (CDPC), PC-CP (2015) 6 rev. 7, stav 62.

pri oceni proporcionalnosti mere treba pažljivo uzeti u obzir prirodu i težinu krivičnog dela za koje je lice osumnjičeno.

Po mišljenju Komiteta, princip da je pritvor potrebno odrediti samo kao krajnje sredstvo podrazumeva na prvom mestu da se mere koje ne uključuju lišavanje slobode primenjuju u što je više moguće. To zahteva dostupnost širokog spektra mera, kao što je uslovno ukidanje pritvora u prethodnom postupku, kaucija, kućni pritvor, elektronsko praćenje, obaveza poštovanja određenih naloga, sudski nadzor, oduzimanje pasoša itd. Takav raspon alternativnih mera takođe treba razmotriti i za strane državljane, a činjenica da takvo lice nije državljanin ili stanovnik države, odnosno da nema nikakvih drugih veza s tom državom, ne treba, sama po sebi, da bude dovoljna da se zaključi da postoji opasnost od bekstva.⁴

2. Pritvor u zatvorskim ustanovama

54. Programi prijema i uvođenja igraju važnu ulogu za lica koja se nalaze u pritvoru i koja ulaze u zatvorski sistem. Ako se pravilno izvrše, omogućiće zatvorskom osoblju da izvrši individualnu procenu rizika i potreba, uključujući identifikaciju onih koji su u najvećem riziku od samopovređivanja, i u izvesnoj meri oslobodi anksioznosti sve novoprimitljene zatvorenike. Osim toga, oni će pružiti priliku za upoznavanje zatvorenika sa načinom vođenja zatvora, uključujući režim i dnevnu rutinu, kao i obezbediti mogućnost da kontaktiraju sa svojom porodicom. Za tu svrhu zatvorenicima je potrebno obezbediti usmene informacije i sveobuhvatnu informativnu brošuru prevedenu na više odgovarajućih jezika. Posebnu pažnju treba posvetiti da lica, koja imaju teškoće u čitanju i pisanju, kao i strani državljani koji ne razumeju jezik kojim govori osoblje, razumeju pružene informacije.

Obzirom na jak uticaj koji prvi boravak u zatvoru može da ima na određeno lice, može se razmotriti proširenje gore pomenutog programa uvođenja na period od nekoliko dana kako bi se novoprimitljenim zatvorenicima omogućilo da bolje apsorbuju predstavljene informacije. Ako se takav indukcion program ne izvrši pravilno, zatvorenici će se osloniti na druge zatvorenike kako bi od njih saznali sve o režimu i pravilima, što vrlo lako može dovesti do toga da se određeni zatvorenici postave u superiornu poziciju.

Iskustvo Komiteta pokazuje da u nekim zemljama programi prijema i uvođenja mogu trajati nekoliko sedmica, a režim koji se primenjuje na zatvorenike koji prolaze kroz takve programe može biti vrlo restriktivan, i dovesti ponekad i do izolacije u ćeliji samici. Komitet smatra da novoprimitljene zatvorenike treba rasporediti u obične smeštajne jedinice što je pre moguće, nakon procene rizika i potreba na prijemu. Osim toga, uslovi za novoprimitljene zatvorenike ne treba da budu takvi da dovedu do dugotrajnog smeštaja u režimu samice. Nadalje, pored aktivnosti vezanih za uvođenje u režim, od samog početka perioda uvođenja u režim potrebno je obezbediti najmanje jedan sat vežbanja na otvorenom u toku dana.⁵

⁴ Videti pravilo 13.2 Preporuke CM/Rec(2012)12 Komiteta ministara za države članice u vezi sa stranim zatvorenicima.

⁵ Videti i stav 68 o maloletnicima.

55. Većina zemalja propisuje razdvajanje pritvorenika i osuđenih zatvorenika, kako je propisano Evropskim zatvorskim pravilima (pravilo 18.8) i drugim međunarodnim instrumentima.⁶ Evropska zatvorska pravila (pravila 18.9 i 101) takođe dozvoljavaju izuzetke u tom pogledu kako bi se pritvorenicima omogućilo da učestvuju u zajedničkim organizovanim aktivnostima sa osuđenim zatvorenicima, dok su ove dve kategorije lica lišenih slobode obično odvojene tokom noći.

U nekim zemljama postoje aranžmani za zajedničke aktivnosti za pritvorenike i osuđene zatvorenike, u kojima se ove dve kategorije ponekad smeštaju u iste ćelije/jedinice. Po mišljenju Komiteta, omogućavanje pritvorenicima da učestvuju u organizovanim aktivnostima zajedno sa osuđenim zatvorenicima je nesumnjivo bolje od ograničavanja pritvorenika na boravak u ćeliji u trajanju do 23 časa dnevno, u dužem vremenskom periodu, što je trenutno slučaj u mnogim zemljama članicama Saveta Evrope. Međutim, potrebno je uložiti napore za smeštaj pritvorenika odvojeno od osuđenih zatvorenika. U stvari, Komitet daje prednost tome da se pritvorenicima obezbedi zadovoljavajući program aktivnosti, a da su istovremeno uvek odvojeni od osuđenih zatvorenika, uz puno poštovanje načela pretpostavke nevinosti. Takvo razdvajanje štiti pritvorenike koji prvi put ulaze u zatvorsku sredinu i koji mogu biti nevinini, od potencijalnog kriminalnog uticaja osuđenih zatvorenika. S tim u vezi, važnost procene rizika i potreba svih lica koja ulaze u zatvor, kako je opisano u stavu 54, ne može biti pre-naglašena, kao što nije pravilno mešati pritvorenike koji su po prvi put u pritvoru sa velikim brojem drugih lica koja su u zatvoru po drugi put ili više.

56. Tokom svojih brojnih poseta, Komitet je utvrdio da su pritvorenici često morali da dele ćelije koje su imale manje od 3 m² stambenog prostora po osobi (a ponekad čak i manje od 2 m²). Pored toga, ćelije nisu uvek bile opremljene shodno broju zatvorenika koji je u njih smešten. Na primer, zatvorenici su bili prisiljeni da spavaju na dušecima postavljenim direktno na pod ili su čak morali da dele krevete i spavaju u smenama. Između ostalog, to dovodi do potpunog nedostatka privatnosti i može znatno povećati napetost među zatvorenicima. Takve nepodnošljive uslove, koji mogu trajati mesecima ili čak godinama, često pogoršava činjenica da pritvorenici moraju da provode većinu vremena u svojoj ćeliji, jer je režim organizovanih aktivnosti često veoma ograničen za ovu kategoriju zatvorenika (sa ovim u vezi, videti tačku 58).

Prema mišljenju Komiteta, *minimalni* standardi za životni prostor u zatvorskim ustanovama treba da iznose 6 m² za jednokrevetnu ćeliju i 4 m² po zatvoreniku u višekrevetnoj ćeliji (isključujući sanitarne prostore).⁷ Životni prostor manji od 4 m² znatno povećava rizik od kršenja člana 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima. U tom kontekstu, u nedavnoj presudi Velikog veća Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Muršić protiv Hrvatske*⁸ Sud je naveo da "[kada] je lični prostor koji je na raspolaganju po pritvoreniku u višekrevetnoj zatvorskoj jedinici manji od 3 m² podne površine, nedostatak ličnog prostora smatra se lošim tretmanom tako da se javlja osnovana pretpostavka kršenja člana 3. [...] U slučajevima kada se radi o zatvorskoj ćeliji veličine između 3 i 4 kvadratna metra ličnog prostora po zatvoreniku, faktor prostora ostaje veoma važan faktor u proceni suda o adekvatnosti uslova pritvora."

57. Komitet takođe želi da ponovi da je potrebno uložiti maksimalne napore za ukidanje prakse smeštaja pritvorenih lica u spavaonicama i da se krene prema smeštaju u ćelijama za mali broj lica. U idealnom slučaju, pritvorenike (kao i osuđene zatvorenike) treba smestiti u pojedinačne ćelije, osim u situacijama kada je bolje da dele smeštaj za spavanje.⁹

⁶ Videti, na primer, član 10(2)(a) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i pravilo 11(b) Standardnih minimalnih pravila Ujedinjenih nacija za postupanje sa zatvorenicima (*pravila Nelsona Mandele*).

⁷ 25. Opšti izveštaj o aktivnostima Komiteta protiv torture (CPT/Inf(2016)10), stav 84.

⁸ *Muršić protiv Hrvatske* [OK], br. 7334/13, 20. oktobar 2016. godine

⁹ Videti takođe pravila 18.5 i 96 Evropskih zatvorskih pravila.

58. Od početka svojih aktivnosti početkom devedesetih godina, Komitet je naglašavao presudnu važnost odgovarajućeg programa aktivnosti za zatvorenike, uključujući i one koji su u pritvoru. U tom pogledu, ozbiljno brine činjenica da u značajnom broju zemalja tek treba da se sprovedu konkretne preporuke Komiteta u vezi sa režimom za pritvorena lica. Iako se priznaje da organizovanje aktivnosti u pritvorskim jedinicama zatvora u kojima postoji verovatnoća velikog protoka lica lišenih slobode predstavlja posebne izazove, neprihvatljivo je zatvarati pritvorenike u ćelije i do 23 časa dnevno i ostavljati ih prepuštene same sebi mesecima ili čak godinama.

Komitet poziva zatvorska tela zainteresovanih zemalja da osmisle i sprovedu sveobuhvatni režim vanćelijskih aktivnosti. Cilj treba da bude da se omogući da pritvorenici (kao i osuđeni zatvorenici) provode značajan deo dana (tj. osam ili više časova) izvan svojih ćelija, angažovani u svrsishodnim aktivnostima različite prirode (rad, najbolje onaj koji ima profesionalnu vrednost¹⁰, obrazovanje, sport, rekreacija/druženje). Što je duži period pritvora, to bi režim trebalo da bude raznovrsniji. Svim zatvorenicima, bez izuzetka, mora da bude ponuđen najmanje jedan sat vežbanja na otvorenom tokom dana, u odgovarajućim objektima.

59. Što se tiče kontakta sa spoljnim svetom, Komitet smatra da bi pritvorenicima načelno trebalo dozvoliti komunikaciju sa porodicom i drugim licima (korespondencija, posete, telefon) na isti način kao i osuđenim zatvorenicima.¹¹ Sva lica lišena slobode treba da uživaju pravo posete najmanje jedan sat svake sedmice i da imaju pristup telefonu najmanje jednom nedeljno (pored kontakata sa svojim advokatima). Osim toga, korišćenje savremene tehnologije (kao što su besplatne usluge internet kontakta (*Voice over Internet Protocol (VoIP)*)) mogu pomoći zatvorenicima da održavaju kontakt sa svojim porodicama i drugim licima.

60. U nekim zemljama, Komitet je primetio da se, shodno pravilima koja se primenjuju, nameću određena ograničenja za sve pritvorenike u okviru određene politike, kao na primer, potpuna zabrana telefonskih poziva, poseta ili obaveza primanja poseta samo u zatvorenim uslovima (tj. uz staklenu pregradu). Po mišljenju Komiteta, primena takvih ograničenja na sve pritvorenike nije prihvatljiva; svako ograničenje mora da se zasniva na detaljnoj pojedinačnoj proceni rizika koji zatvorenici mogu da predstavljaju.

61. Pored toga, u određenom broju zemalja, pritvorenici su obavezni da zatraže odobrenje od sudije ili tužioca za svaku posetu posebno. U tom smislu, Komitet smatra da bi pritvorenici trebalo da imaju pravo da primaju posete (i telefoniraju) kao stvar principa, a ne da to bude predmet dobijanja ovlašćenja od sudskog organa. Svako odbijanje da se dozvole takvi kontakti u određenim slučajevima treba posebno opravdati potrebom istrage uz odobrenje pravosudnog organa i primenjuje se u određenom vremenskom periodu. Ako se smatra da postoji stalan rizik od tajnog dogovaranja, određene posete (ili telefonski pozivi) mogu da se prate.

62. Komitet je u više navrata nailazio na situacije u kojima su pravosudni organi u interesu tekuće krivične istrage izricali pritvorenicima ograničenja sa dalekosežnim posledicama. Takva ograničenja mogu dovesti do potpune zabrane kontakta sa spoljnim svetom (osim sa advokatom) u kombinaciji sa odvajanjem od svih ostalih zatvorenika, što dovodi do toga da se zatvorenici drže u određenom periodu pod uslovima koji su ekvivalentni zatvaranju u samici.

¹⁰ Potrebno je dodati, međutim, da će, prema pravilu 100.1 Evropskih zatvorskih pravila, "zatvorenicima kojima nije suđeno biti ponuđena mogućnost da rade, ali se neće zahtevati od njih da rade".

¹¹ Videti pravilo 99 Evropskih zatvorskih pravila.

Komitet priznaje da u pojedinačnom slučaju može postojati opravdanje za držanje datog pritvorenika odvojeno od nekih drugih zatvorenika, ili u još izuzetnijim okolnostima, od svih zatvorenika, kao i za ograničenje kontakta pritvorenika sa spoljnim svetom. Međutim, po mišljenju Komiteta, polazna tačka za određivanje režima za pritvorenike mora da bude pretpostavka nevinosti i princip da se zatvorenici ne smeju izlagati većim ograničenjima od onih koja su neophodna za njihovo zatvaranje bez rizika i adekvatno zadovoljavanje interesa pravde. Svako ograničenje treba da bude minimalno i da traje što je moguće kraće. Bez obzira na okolnosti, ograničenja nikada ne treba da se primenjuju u cilju vršenja pritiska na lica koja se nalaze u pritvoru da saraduju sa pravosudnim sistemom. Smeštaj u samicu (ili u uslove koji u praksi to predstavljaju) se primenjuje samo u izuzetnim situacijama, kada postoje direktni dokazi o ozbiljnoj pretnji za pravosudni postupak ukoliko predmetno lice stupi u vezu sa određenim licima ili uopšte sa drugim licima.

63. Odluke o nametanju ograničenja opisanih u prethodnom stavu treba onda doneti kada se pritvorenik pojavi na sudu i one podležu žalbi u posebnom postupku. Pismena odluka treba da sadrži obrazloženje za svako ograničenje koje je nametnuto i da se uruči predmetnom zatvoreniku i/ili njegovom/njenom advokatu. Nadležni sud mora da preispita izrečena ograničenja u više navrata, kako bi se utvrdilo da li postoji stalna potreba za njima. Što se duže ograničenje nameće zatvoreniku u pritvoru, to bi rigorozniji trebalo da bude test kojim se utvrđuje da li je mera neophodna i srazmerna.

64. Materijalni uslovi i režimi pritvora za lica lišena slobode koja se nalaze u samici moraju ispunjavati standarde koje propisuje Komitet,¹² naročito treba zatvorenicima obezbediti odgovarajući kontakt sa ljudima tokom trajanja mere, a zatvorska tela treba da ulože maksimalne napore za ublažavanje potencijalno štetnih efekata samice na predmetnog zatvorenika.

3. Maloletnici u pritvoru

65. U načelu, primedbe koje su navedene u prethodnim poglavljima odnose se i na maloletnike. Međutim, prema mišljenju Komiteta, postoji niz specifičnih standarda koje treba uzeti u obzir prilikom postupanja sa maloletnicima u pritvoru. Ovi standardi su detaljnije navedeni u 24. Opštem izveštaju o aktivnostima Komiteta¹³. Radi lakšeg upućivanja, Komitet želi da podseti na neke ključne aspekte koji zaslužuju posebnu pažnju.

66. Pre svega, opšteprihvaćeno je pravilo da se u svim akcijama koje se tiču maloletnika njihovi najbolji interesi moraju primarno razmotriti i njihovo lišavanje slobode treba da bude mera koja se primenjuje u najkraćem mogućem vremenskom periodu.¹⁴

67. Nadalje, Komitet smatra da pritvorene maloletnike, koji su osumnjičeni (ili osuđeni) za krivično delo, po pravilu ne treba držati u ustanovama za odrasle, već u objektima koji su posebno osmišljeni za lica iz ove starosne grupe, koji nude nezatvorsko okruženje i režim prilagođen njihovim specifičnim potrebama, i sa osobljem koje je obučeno za rad sa maloletnicima.

Nažalost, u mnogim zemljama članicama Saveta Evrope, praksa je da se maloletnici, a posebno oni u pritvoru, često zadržavaju u zatvorima za odrasle. Komitet priznaje da se u takvim slučajevima maloletnici danas obično smeštaju odvojeno od odraslih, često u određenoj namenskoj jedinici.

¹² 21. Opšti izveštaj o aktivnostima Komiteta (CPT/Inf(2011)28), stavovi 53-64.

¹³ Videti stavove 96 do 132 CPT/Inf(2015)1 (Maloletnici lišeni slobode prema krivičnom zakonodavstvu).

¹⁴ Videti članove 3 i 37.b Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta i pravila 5 i 10 Evropskih pravila za maloletne učiniocce; videti takođe pravilo 13.1 Standardnih minimalnih pravila Ujedinjenih nacija za upravljanje maloletničkim pravosuđem (*Pekinška pravila*), pravilo 17 Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišenih slobode (*Havanska pravila*) i smernice za 2010. godinu Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu prilagođenom deci.

Pored toga, poslednjih godina su ostvarena značajna poboljšanja materijalnih uslova u jedinicama za maloletnike.

Međutim, u nekim zemljama režim koji se nudi maloletnim licima pritvorenim u zatvorima za odrasle i dalje ostavlja mnogo prostora za poboljšanje, naročito u pritvorskim ustanovama koje smeštaju mali broj maloletnika (posebno maloletnica). U nekoliko navrata, Komitet je primetio da je samo jedan maloletnik bio pritvoren u datoj ustanovi ili jedinici. S tim u vezi, Komitet priznaje da može postojati argument u korist maloletnika koji učestvuju u vanćelijskim aktivnostima sa određenim odraslim zatvorenici, pod striktnim uslovom da postoji odgovarajući nadzor osoblja. Ovo takođe može biti od koristi kako bi se izbegla situacija *de facto* odvajanja predmetnog maloletnika u ćeliju samicu.

68. Kao što je Komitet do sada u više navrata navodio, iako je nedostatak svrsishodnih aktivnosti štetan za svakog zatvorenika, taj nedostatak je posebno štetan za maloletnike, jer oni imaju posebnu potrebu za fizičkom aktivnošću i intelektualnom stimulacijom. Maloletnicima u pritvoru treba ponuditi sveobuhvatni program vanćelijskih aktivnosti prilagođenih uzrastu, kao što su obrazovanje, sport, stručna obuka i rekreativne aktivnosti. Fizičko obrazovanje trebalo bi da predstavlja važan deo tog programa. Maloletnicima je takođe potrebno ponuditi najmanje dva sata vežbanja na otvorenom svakoga dana, od trenutka kada stignu u pritvorsku ustanovu. Kao što je već spomenuto u stavu 58 i odnosi se na sve pritvorenike, što je duži period pritvora, aktivnosti koje su u ponudi treba da budu raznovrsnije.

4. Zadržavanje u pritvoru u ustanovama za sprovođenje zakona

69. Komitet izražava ozbiljne rezerve u vezi sa praksom primećenom u određenom broju zemalja kada se odlukom suda lica zadržavaju u pritvoru u ustanovi za sprovođenje zakona nakon isteka zakonskog roka za policijski pritvor odnosno za prebacivanje u pritvor ili zatvor, ili pak vraćanje lica iz pritvora u ustanovu za primenu zakona zbog sprovođenja istražnih radnji.

Takvi periodi boravka mogu trajati nekoliko dana ili nedelja, a ponekad i duže. Obično se dešava da pritvorena lica ostaju u ustanovi za sprovođenje zakona nakon sudskog saslušanja ili se vraćaju iz pritvora u ustanovu za sprovođenje zakona zbog vođenja istražnih radnji, na zahtev službenika za sprovođenje zakona koji je odgovoran za krivičnu istragu. U nekim slučajevima kašnjenje u prebacivanju lica iz ćelije u policijskoj stanici u pritvor objašnjava se logističkim preprekama za organizovanje pratnje ili nedostatkom prostora za smeštaj u pritvoru (zbog prenaseljenosti).

70. Komitet podseća da, u načelu, pritvorenici ne treba da se drže u ustanovama za sprovođenje zakona;¹⁵ takvi objekti nisu napravljeni za duži period boravka. Osim toga, produženi pritvor u prostorijama agencija za sprovođenje zakona povećava rizik od zastrašivanja i zlostavljanja predmetnog lica od strane službenika za sprovođenje zakona koji se bave krivičnim istragama. Prema tome, lica koja se nalaze u policijskom zatvoru treba brzo prebaciti u pritvor.

Osim toga, povratak pritvorenika u prostorije organa za sprovođenje zakona treba zatražiti i odobriti samo u izuzetnim okolnostima, kada je to apsolutno neizbežno iz određenih razloga i to na što je moguće kraće vreme. Potrebno je da takav povratak u svakom slučaju bude predmet izričitog odobrenja tužioca ili sudije. Po pravilu, takve zatvorenike ne treba zadržavati preko noći u ustanovama za sprovođenje zakona. Očigledno je da slučajeve kada se pritvorenik vraća u ustanovu za sprovođenje zakona treba propisno zabeležiti (i u pritvoru i ustanovi za sprovođenje zakona) i da predmetni zatvorenik nakon ponovnog prijema u pritvor treba ponovo da prođe zdravstveni pregled (videti stav 72). Ako je neophodno dodatno saslušanje policije, mnogo je poželjnije da se ono izvrši u zatvorskom pritvoru, umesto da se predmetni pritvorenik ponovo vraća u ustanovu za sprovođenje zakona.

¹⁵ Videti i pravilo 10.2 Evropskih zatvorskih pravila.

5. Zadržavanje u pritvoru i zdravstvena zaštita

71. Iz iskustva Komiteta se zna da pritvorske jedinice nemaju uvek sistem zdravstvene zaštite koji može pružiti medicinske tretmane (uključujući preventivno i specijalizovano lečenje) i negu, ili psihološku pomoć i fizioterapiju, u uslovima ekvivalentnim onima koje uživaju pacijenti u zajednici.

U tom smislu, Komitet smatra da sva pritvorena lica, bez obzira na njihov pravni status i mesto u kojem se zadržavaju, treba da imaju efikasan pristup zdravstvenim uslugama. Pored toga, pritvorenima treba u principu omogućiti da se konsultuju i leče kod svog lekara (podrazumeva se da se to može izvršiti i o sopstvenom trošku).¹⁶

72. Komitet je više puta naglasio značaj lekarskog pregleda novoprimljenih zatvorenika, posebno u ustanovama koje predstavljaju tačke pristupa u zatvorski sistem. Takav pregled je od suštinskog značaja, naročito u cilju sprečavanja samoubistva i širenja prenosivih bolesti (kao što su tuberkuloza, hepatitis B/C, HIV). Zdravstvene službe u zatvoru takođe mogu značajno da doprinesu sprečavanju zlostavljanja tokom perioda neposredno pre smeštanja u zatvor, odnosno kad su lica u nadležnosti organa za sprovođenje zakona, putem sistematskog i pravovremenog evidentiranja povreda i, kada je to potrebno, pružanja informacija nadležnim organima.¹⁷

Svakog novoprimljenog pritvorenika potrebno je intervjuisati i sistematski pregledati što je pre moguće, najkasnije 24 časa nakon prijema, a pregled sprovodi lekar (ili kvalifikovana medicinska sestra koja podnosi izveštaj lekaru), pod uslovima koji garantuju medicinsku poverljivost. S tim u vezi, posebnu pažnju je potrebno posvetiti posebnim potrebama ugroženih grupa kao što su maloletnici, starija lica, lica zavisna od supstanci i lica sa mentalnim smetnjama.

73. Iz iskustva Komiteta poznato je da se medicinsko lečenje koje je započelo u zajednici ponekad prekida kada se osoba liši slobode i smesti u zatvor. Slično tome, lečenje se povremeno prekida kada se zatvorenik oslobodi ili premesti iz jedne ustanove u drugu. U nekim zemljama, Komitet je primetio da se lečenje koje zahteva dugoročnu posvećenost ne pruža pritvorenima zbog kratkog ili neizvesnog perioda pritvora. Takav pristup je u suprotnosti sa dužnošću države da pruža negu licima koja su lišena slobode. Komitet smatra da se moraju preduzeti neophodni aranžmani kako bi se obezbedila kontinuirana nega nakon prijema u zatvor ili oslobađanja iz zatvora, kao i nakon premeštanja iz jedne kaznene ustanove u drugu.

Što se tiče konkretno novoprimljenih pritvorenika koji su zavisni od supstanci, potrebno je posvetiti posebnu pažnju simptomima apstinencije koji se javljaju usled zloupotrebe narkotika, lekova ili alkohola, a terapiju zamenskim opijatima koja je započela pre njihovog prijema u zatvor treba nastaviti i u zatvoru.¹⁸

¹⁶ Videti takođe stav 37 Preporuke Rec(2006)13 Komiteta ministara za države članice o korišćenju pritvora, uslovima u kojima se pritvor odvija i obezbeđivanju zaštitnih mera protiv zloupotrebe.

¹⁷ Za više detalja, pogledati stavove 71 do 84 u 23. Opštem izveštaju o aktivnostima Komiteta protiv torture (CPT/Inf(2013)29).

¹⁸ Videti i Svetsku zdravstvenu organizaciju (SZO) Evrope, Statusni dokument o zatvorima, narkoticima i smanjenju povređivanja, maj 2005. godine, dostupan na internet adresi: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0006/78549/E85877.pdf.